

Global Trends In The Lifelong Learning System In Tourism

Umarov Omonjon Muxammad o'g'li

Senior Lecturer, Department of International
Tourism and Economics, Kokand University

umarovomonjon1994@gmail.com

Abstract.

This article examines the global trends shaping the system of lifelong learning in the tourism sector. The study highlights modern approaches to tourism education, digital transformation, principles of sustainable development, and the role of international organizations in human capital development. Particular attention is paid to competency-based education, continuous professional development, and the integration of education with practical training. Based on international experience, the article emphasizes the importance of lifelong learning for enhancing the competitiveness and sustainability of the tourism industry. The findings contribute to improving tourism education systems and aligning them with the evolving demands of the global labor market.

Keywords: tourism, lifelong learning, global trends, tourism education, human capital, sustainable development, digital education.

Annotatsiya.

Mazkur maqolada turizm sohasida uzluksiz ta'lim tizimining global miqyosda shakllanayotgan asosiy tendensiyalari tahlil qilinadi. Tadqiqotda uzluksiz ta'limning zamonaviy yondashuvlari, turizm ta'limida raqamli transformatsiya, barqaror rivojlanish tamoyillari hamda xalqaro tashkilotlarning roli yoritilgan. Shuningdek, turizm kadrlarini tayyorlashda kompetensiyaga asoslangan ta'lim, kasbiy rivojlanish va ta'lim – amaliyot integratsiyasining ahamiyati asoslab beriladi. Maqolada xalqaro tajriba asosida turizm sohasida inson kapitalini rivojlantirish zarurligi ta'kidlanadi. Tadqiqot natijalari turizm ta'lim tizimini takomillashtirish va zamonaviy mehnat bozori talablariga moslashtirishda muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: turizm, uzluksiz ta'lim, global tendensiyalar, turizm ta'limi, inson kapitali, barqaror rivojlanish, raqamli ta'lim.

Kirish

Turizm sohasida ta'lim va kasbiy tayyorgarlik doimiy ravishda yangi yondashuv va vositalar orqali boyib bormoqda. Global tendensiyalar shuni ko'rsatadiki, turizm texnologiyalarning tez rivojlanishi va barqarorlik talablari ta'lim tizimini uzluksiz o'rganish tamoyiliga asoslangan holda qayta shakllantirmoqda [Tribe, J. 2019. p 33]. Bunda o'quvchilar va mutaxassislar uchun an'anaviy darslardan tashqari hammasiga "har qanday vaqtda" hamda "har qanday joyda" ta'lim olish imkoniyatlarini yaratish muhim. Masalan, UNESCO-ta'lim muassasalari o'quv ekotizimlarini raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt yordamida bog'lab, ta'lim jarayonini har bir inson uchun erkin va doimiy qilishni maqsad qilgan. Shu tariqa turizm sohasida ham o'qitish-do'stlashtirish, sanoat ehtiyojlari bilan sinxronlashgan innovatsion o'quv dasturlari orqali mutaxassislar ustuvor malakalarni egallashlari ta'minlanadi [United Nations World Tourism Organization. 2024].

Xalqaro yondashuvlar. Turizmda uzluksiz ta'limning xalqaro miqyosdagi konsepsiyalari, asosan, BMT tashkilotlari tomonidan ilgari surilayotgan doimiy o'rganish (lifelong learning) g'oyalari bilan bog'liq. UNESCO institutlari (UIL va UNESCO-UNEVOC) ta'limni hayot bo'yi davom etadigan jarayon deb biladi va unga keng ko'lamdagi bilim va ko'nikmalarni olish imkoniyatlarini yaratishni ustuvor maqsad qiladi. Xususan, UNESCO bo'limi ma'lumotlariga ko'ra, bugungi kunda «ta'lim ekotizimi» raqamli va an'anaviy manbalarni birlashtirib, odamlar qaysi yoshda bo'lsin, mehnat va hayot doirasida doimiy o'qishni ta'minlaydi. Shu bilan birga, Birlashgan Millatlar Turizm Tashkiloti [UN Tourism, 2025.] «360 darajali» ta'lim yondashuvini ilgari suradi. 2025-yil o'rta investitsion forumida so'zlagan BMT Turizm rahbari Zurab

Pololikashvili ta'kidlaganidek, global turizm bozoridagi malaka bo'shliqlarini bartaraf etish uchun "ta'lim va sanoat o'rtasidagi uzviy bog'liqlik" muhim ahamiyatga ega [UNESCO-UNEVOC. 2024]. Uning fikricha, turizm bo'yicha ishlashga kirishishdan tortib, korxonalar ichida professional sohadagi tayyorgarlikgacha bo'lgan har bir bosqichni o'z ichiga oluvchi 360° yondashuv orqali kasbga yo'naltirilgan kurslar, onlayn platformalar va doimiy malaka oshirish tizimlari ishga solinadi

UNWTO ta'lim bo'yicha *Amaliy ko'rsatmalar* [Tourism Education Guidelines, 2022] hujjatiga ko'ra, nazariy bilimlarni amaliyot bilan uyg'unlashtirish ustuvor vazifa sanaladi. Ushbu hujjatda qayd etilishicha, nazariy darslar bilan amaliy mashg'ulotlarning integratsiyalashgan shaklda o'tilishi orqali institut va kurslar mas'uliyatli boshqaruv ko'nikmalarini o'rgatadi va o'rganuvchilarni uzluksiz o'rganish agentlariga aylantiradi. Yana bir muhim tamoyil – ta'lim va kasbiy faoliyat yo'nalishlarini sifatli bog'lashdir. UN Tourismning ta'kidlashicha, turizm sohasida barqaror rivojlanish va raqobatbardoshlik uchun yakkama-yakka nazariy darsdan ko'ra sifatli sertifikatlangan kurslar, stajirovkalar va ish joyida o'qish tizimlari joriy etilishi lozim. Xalqaro amaliyot, shuningdek, fakultet va o'qituvchilarni doimiy malaka oshirish va innovatsion o'qitish uslublari bilan ta'minlashga e'tibor beradi. [United Nations World Tourism Organization 2024]. Turizm sohasi uchun uzluksiz ta'lim samaradorligini ta'minlash metodologiyalari ko'p qirralidir. Global platformalar va tadqiqotlar ta'limning interfaol usullariga urg'u beradi: masalan, loyihalar asosida o'qitish, tajriba o'qishi, case-metodlar, tayanch va ko'nikmalarni baholash tizimlari kabi. COVID-19 pandemiyasidan so'ng onlayn va aralash ta'lim (blended learning) metodlariga talab keskin oshdi. UNESCO-UNEVOC ekspertlari dalillariga ko'ra, iqtisodiy, geografik va boshqa to'siqlarni yengishda aralash o'qish (onlayn va an'anaviy birikmasi) samarali vosita sanalgan. Misol uchun, OAVda ma'lumotlarga ko'ra, Kenya hamda Shveysariyada turizm va mehmondo'stlik sohasida raqamli vositalar – virtual haqiqat (VR) salonlari, "lab-hotel" platformalari joriy etilib, o'quv jarayoni sezilarli darajada jonlantirilgan [UNESCO-UNEVOC. 2024].

Shuningdek, malaka oshirish maqsadida ma'ruzachilarni va kadrlarga ustozlik tizimi (mentoring) yo'lga qo'yish keng tatbiq etilmoqda. Jamoatchilik bilan aloqalarni kuchaytirgan holda, turizm korxonalari va oliy o'quv yurtlari o'rtasida hamkorliklarni kengaytirish – xususan, mehnat bozoridagi ehtiyojni belgilovchi himoya metodlari joriy qilish ustuvor vazifa. Masalan, 2024-yilda ishlab chiqilgan O'zbekiston hukumati qarorida turizm va mehmonxona xo'jaligi sohasi uchun "blok-modul" asosidagi dual ta'lim tizimi joriy etilishi, ta'lim jarayonining amaliy mashg'ulotlarga bosqichma-bosqich katta og'irlik berilishi belgilandi [Lex.uz, 2024]. Bunday yondashuv metodikasi talabalar nazariy bilimlarni mehnat bozori talablari bilan uyg'unlashtirishni, amaliyotga ko'proq vaqt ajratishni ta'minlaydi. Xorijdagi tajribaga muvofiq, shuningdek ta'lim sifati nazorati vositalari, akkreditatsiya va sertifikatlashtirish tizimlari (masalan, UNWTO sertifikat dasturlari yoki milliy sifat agentliklari) qo'llaniladi. UNWTO *Tourism Education Guidelines* da ta'kidlanishicha, turizm ta'limini muntazam baholash va o'zaro muvofiqlashtirilgan standartlarni joriy etish yo'li bilan malaka tizimini yaxshilash mumkin. Bu o'quv dasturlarining dolzarbligini va zamonaviy talablar bilan uyg'unligini ta'minlaydi.

Raqamli va barqaror ta'lim modeli. Global kontekstda turizm ta'limida raqamli transformatsiya va barqarorlik qo'shma modelga aylanmoqda. UNESCO-UNEVOC ekspertlari hisob-kitobicha, raqamli vositalar (masalan, onlayn kurslar, sun'iy intellekt, virtual haqiqat) turizm sohasidagi kasbiy ta'limni yanada samarali qiladi va unga barqarorlikni qo'shadi. Masalan, BMT Turizm Akademiyasining onlayn platformasi hamda mahalliy sektor vakillari bilan olib borilayotgan tadbirlar AI, katta ma'lumotlar, aqlli bog'lanish texnologiyalariga yo'naltirilgan ko'nikmalarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu tarzda, kelajakda turizm boshqaruvida robototexnika yoki metaverse kabi yangi texnologiyalarni qo'llay oladigan mutaxassislar tayyorlanadi [United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. 2024].

Barqaror rivojlanish yo'nalishi hamma joyda ta'lim jarayoniga integratsiya qilinmoqda. So'nggi yillardagi tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, turizm ta'limi vazifalaridan biri – atrof-muhit, ijtimoiy va

iqtisodiy barqarorlikni biladigan mutaxassis tayyorlashdir. Shu maqsadda o'quv dasturlari doimiy yangilanib, iqlim o'zgarishi, resurslarni tejash, mahalliy hamjamiyatlarga hurmat kabi mavzularni qamrab oladi. Masalan, Janubiy Yevropa universitetlaridagi ta'lim kurslari turizm mutaxassislarning "raqamli o'qitish va barqaror innovatsiyalar" bo'yicha ko'nikmalarini mustahkamlaydi. Boshqa tadqiqotda ham aytilishicha, turizm ta'limi "barqaror rivojlanish ko'nikmalarini muntazam yangilab turishni, ta'lim madaniyatini o'zgarishlarga moslashuvchan qilishni" talab qiladi [UNESCO Institute for Lifelong Learning. 2023].

UNESCO ham turizm kasb-hunar ta'limida "yashil" yondashuvlarni ilgari suradi. BMT tizimi tomonidan ishlab chiqilgan "*Yashil va raqamli ko'nikmalar*" hisobotida turizm va mehmondo'stlik sohasi uchun ekologik ong va zamonaviy texnologiyalar ahamiyati ta'kidlangan. Masalan, dunyoning ayrim mamlakatlarda kasb-hunar maktablari energiya tejamkor texnologiyalar va doira iqtisod prinsiplari bilan o'qitilmoqda, boshqa joylarda esa o'quv muassasalari kampuslarini ekologik modelga aylantirish, elektron monitoring vositalarini qo'llash kengaytirilmoqda. Bundan tashqari, malaka oshirish markazlarida o'quvchilarni arzon narxdagi lokal texnologiyalar – masalan, VR va maker-laboratoriyalar orqali o'rgatish tajribalari amalga oshiriladi. Shuningdek, o'qituvchilarni barqaror turizm hamda raqamli resurslardan foydalanish bo'yicha tayyorlash nazarda tutilgan. Bu kabi kompleks yondashuv raqamli va ekologik tamoyillarga asoslangan turizm ta'lim modelini yaratadi.

Xalqaro tashkilotlar roli. Turizm ta'limini rivojlantirishda xalqaro tashkilotlar muhim rol o'ynaydi. UNESCO ta'lim bo'yicha siyosatlarni shakllantirish va tajriba almashishni qo'llab-quvvatlab, mamlakatlarga uzluksiz o'rganish tizimini mustahkamlash bo'yicha maslahatlar beradi. Masalan, UNESCO-Innovatsion Ta'lim Tadbirlari doirasida xalqaro o'quv dasturlari va maskanlararo hamkorlik loyihalari tashkil etilib, turizm kasbiy tayyorgarligini kuchaytirishga hissa qo'shadi. Shuningdek, Butunjahon Turizm Tashkiloti (UN Tourism/UNWTO) sektor uchun sertifikatlangan ta'lim dasturlari va onlayn akademiyalarni yo'lga qo'ygan. Ular orqali turizmning raqamli marketingi, barqaror rivojlanishi, mehmondo'stlik ko'nikmalari bo'yicha milliy va xalqaro darajada treninglar o'tkaziladi [Airey, D. 2024. p 78].

O'zbekiston uchun tavsiyalar. Yuqoridagi global tajriba va tamoyillardan kelib chiqib, O'zbekistonga quyidagi takliflar muhim bo'ladi. Avvalo, turizm sohasida uzluksiz ta'lim siyosatini yanada mustahkamlash lozim. Bu maqsadda vakolatli idoralar UNESCO va UN Tourism tashkilotlari bilan hamkorlikni kengaytirib, milliy ta'lim standartlarini xalqaro yo'nalishlarga moslashtirishi kerak. Masalan, hamkorlik asosida turizm o'qituvchilari va malaka oshirish markazlari uchun zamonaviy o'quv kurslari (EDI, onlayn sertifikatlar, virtual amaliyot platformalari) joriy etilishi tavsiya etiladi [Cooper, C. 2018. p 128].

Ikkinchidan, ta'lim mazmunida barqarorlik va raqamli ko'nikmalarga urg'u berilishi zarur. O'quv dasturlariga iqlim o'zgarishi, madaniy merosni muhofaza qilish, resurslarni oqilona boshqarish bo'yicha fanlar kiritilib, ularni amaliy loyihalar bilan uyg'unlashtirish foydali bo'ladi. Shu bilan birga, raqamli texnologiyalarni o'rgatish, masalan, onlayn platformalar, sun'iy intellekt ilovalari va virtual haqiqat yordamida amaliy mashg'ulot o'tkazish metodlari joriy etilsa, yoshlar innovatsion ko'nikmalarni mustahkam egallaydi.

Uchinchidan, davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish muhim. Ta'lim muassasalari hojatxonalar va mehmonxonalarda amaliyot bazalarini yaratish, korxonalar bilan barqaror o'quv-tajriba dasturlari olib borish orqali kadr tayyorlashni mehnat bozori talablariga bog'laydi. Yana bir muhim yo'nalish – malaka oshirish va qayta tayyorlash tizimini rivojlantirish. Masalan, Pedagog kadrlarni doimiy qayta tayyorlash markazlari tashkil qilinib, turizm sohasida ishlayotgan yoshlar va ayollar uchun maxsus grant va stipendiya dasturlari yo'lga qo'yilishi mumkin. Bu faol qatnashishni rag'batlantirib, turizm sektorida malakali va kamsitilmagan kadrlarni yetishtirishga xizmat qiladi [Richards, G. 2020. p 140].

Oxirgi navbatda, ta'lim imkoniyatlarini ochiq qilish zarur. Yashirin (hozirgi kollej va litseylar tashqari) axborot va kommunikatsiya vositalari orqali onlayn kurslar, virtual seminarlar tashkil etib, mamlakatning chekka hududlarida yashovchi fuqarolarni ham o'rganishga jalb etish mumkin. UNESCOning ta'limdagi teng imkoniyatlar tamoyiliga muvofiq, barcha qatlamlar,

jumladan nogironlar va qariyalar hamda qishloq yoshlarini doimiy o'rganishga jalb qiluvchi dasturlarni yaratish lozim.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, turizmda uzluksiz ta'lim jahonda raqamli va barqaror tamoyillar bilan uyg'unlashgan holda rivojlanmoqda. Global miqyosda ta'limchilar va mutasaddilar nazariy bilimlarni amaliyot bilan to'liq integratsiya etish, innovatsion metodologiyalarni joriy qilish va doimiy yangilanishni ta'minlashga intilmoqda. Bu jarayonda UNESCO, UN Tourism kabi xalqaro tashkilotlar muhim qo'llab-quvvatlovchi vazifasini bajarmoqda. O'zbekiston ham ushbu tendensiyalarni hisobga olib, milliy turizm ta'lim tizimini zamonaviylashtirib, sohaga tegishli uzluksiz o'rganish imkoniyatlarini kengaytirishi lozim. Bunda asosiy maqsad sifatli ta'lim va kasbiy trening orqali raqobatbardosh, barqaror hamda innovatsion turizm kadrlarini shakllantirishdan iborat.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- United Nations World Tourism Organization. Tourism Education Guidelines. Madrid: UNWTO. UNWTO Tourism Education Guidelines (PDF)
- United Nations World Tourism Organization & United Nations Development Programme. Tourism and the Sustainable Development Goals – Journey to 2030. Madrid: UNWTO & UNDP. Tourism and the Sustainable Development Goals – Journey to 2030 (Highlights)
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. Lifelong Learning for Sustainable Development. Paris: UNESCO. UNEVOC
- UNESCO Institute for Lifelong Learning. Making Lifelong Learning a Reality. Hamburg: UIL (UNESCO Institut). UNEVOC
- UNESCO-UNEVOC. Skills Development for Tourism and Hospitality. Bonn: UNESCO-UNEVOC. UNEVOC
- Organisation for Economic Co-operation and Development. Skills for a Sustainable Tourism Workforce. Paris: OECD Publishing. (<https://www.oecd.org>)
- Tribe, J. The Economics of Recreation, Leisure and Tourism. 2019. London: Routledge.
- Airey, D., & Tribe, J. Tourism Education: International Perspectives. Oxford: Elsevier.
- Cooper, C., Fletcher, J., Fyall, A., Gilbert, D., & Wanhill, S. Tourism: Principles and Practice. Harlow: Pearson Education. Sixth Edition: Tourism: Principles and Practice (Pearson 2018)
- Richards, G. Cultural Tourism: Global and Local Perspectives. New York: Routledge.